

Квасницька Р.С. Сучасні реалії діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу в Україні /Фінансово-економічне та обліково-аналітичне забезпечення в управлінні діяльністю суб'єктів господарювання в контексті інноваційного розвитку : зб. пр. V всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Хмельницький, 24 квітня 2024 р.) / за заг. ред. О. М. Гриценко. – Хмельницький : 2024. – С.62-64..

Секція 5: Фінанси, грошовий обіг та кредит. Банківська справа

Квасницька Раїса Степанівна

д.е.н., професор, професор кафедри фінансів, банківської справи,
страхування та фондового ринку,
Хмельницький національний університет,
м. Хмельницький, Україна

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПЕРВИННОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ В УКРАЇНІ

Економічне зростання України, як європейської держави, супроводжується реалізацією комплексу стратегічних заходів, що спрямовані на розвиток економіки в умовах євроінтеграції, подолання бідності та протидію злочинності, особливо під час воєнного стану. Зміни, які відбуваються в суспільстві, результуються, як позитивними, так і, нажаль, певними негативними тенденціями, що стають вагомими перешкодами розвитку світової економіки та економіки держав у всьому світі.

Найпотужнішим щодо фінансового забезпечення сектором вітчизняної економіки є банківський сектор, за допомогою інституційних одиниць якого здійснюються масштабні переливання грошових коштів як на національному, так і на міжнародному рівні. Варто відмітити, що банківська справа має значний досвід у виявленні, вимірюванні, контролі та моніторингу ризиків притаманних банківському сектору [1]. Тому, саме на банки покладено зобов'язання щодо оцінки ризику ділових відносин (фінансової операції без встановлення ділових відносин) з їх клієнтами. А відповідальність щодо протидії легалізації (відмиванню) доходів на рівні держави покладено на НБУ.

В Україні законодавчо визначено декілька видів фінансового моніторингу: первинний і державний. Саме первинний моніторинг, передбачає різноманітні заходи, які вживаються суб'єктами первинного фінансового моніторингу і «спрямовуються на виконання

вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) грошей (доходів), отриманих злочинним шляхом» [2].

За своїм змістом первинний фінансовий моніторинг є відобразником заходів «обов'язкового та внутрішнього фінансового моніторингу щодо процедур збирання, реєстрації, обробки та аналізу інформації про трансакції господарюючих суб'єктів з грошовими коштами й іншими активами з метою забезпечення законності та правильності використання фінансових ресурсів» [3].

Оскільки, система фінансового моніторингу покликана дати комплексну оцінку дотримання чинного законодавства щодо запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в країні, то в банківській сфері виокремлюються певні рівнів проведення фінансового моніторингу, а саме: моніторинг фінансової стабільності банківського сектора; фінансовий моніторинг НБУ банків України, внутрішній фінансовий моніторинг в банківських установах України.

Варто відмітити, що ефективність проведення фінансового моніторингу має визначається не кількістю виявлених порушень, а кількістю упереджених фінансових зловживань. Адже виявити, попередити та зупинити певну граничну фінансову операцію можна через здійснення контрольних та перевірочних заходів, які відбуваються до або під час здійснення самої фінансової операції. Проблема легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та/або фінансування розповсюдження зброї масового знищення, носить як фінансовий, так і соціальний характер. Це пояснюється тим, що доходи можуть приховуватися не тільки з метою уникнення оподаткування, а й з метою приховування того від яких операцій отримано доходи (торгівля наркотиками, зброєю, работоргівля тощо).

Тому приховування (вуалізування) доходів породжує як значні фінансові проблеми, наслідком яких є недоотримання коштів бюджетами різних рівнів, так і гостру соціальну проблему, яка опосередковується здійсненням різних заборонених видів діяльності. За результатами проведених досліджень щодо обсягів незаконних фінансових операцій на світовому рівні, отримано дані, «у світі щорічно до законного фінансового обігу залучається від 590 млрд до 1,5 трлн доларів, набутих злочинним шляхом, що становить від 2 до 5 % всесвітнього валового продукту» [4]. Першочергово, причиною легалізації таких великих обсягів доходів, що отримані незаконним шляхом, є розбіжності у законодавчо-нормативній базі різних країн

світу щодо фінансового моніторингу. Так, при перегіканні грошових коштів з однієї країни в іншу може чітко не відстежуватись незаконність здійснення операцій. Також причиною легалізації таких великих обсягів доходів є недоліки національного законодавства, наприклад, відмивання коштів на основі створення спеціальних суб'єктів підприємницької діяльності, фінансово-господарські операції яких не підлягають жорсткому регулюванню з боку держави.

Відмітимо, що станом на 01.01.2024 р. на обліку у Держфінмоніторингу перебували 11445 суб'єктів первинного фінансового моніторингу (СПФМ), що на 1578 СПФМ менше ніж на 01.01.2023 р. та на 3112 СПФМ менше ніж на 01.01.2022 р. [5; 6]. При цьому, найбільший обсяг здійснення фінансових операцій припадає на банківський сектор – саме на банківські установи. Тому банківські установи є найбільшими активними суб'єктами первинного фінансового моніторингу, які надсилають переважну частину повідомлень Держфінмоніторингу України про фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу. Найбільш активними суб'єктами первинного фінансового моніторингу в системі звітування Держфінмоніторингу України є банки, які надсилають основну частину повідомлень про операції, що підлягають фінансовому моніторингу. Так, питома вага повідомлень, які надсилались банками до Держфінмоніторингу залишалась майже незмінною у 2022 р. та 2023 р. і становила близько 99,6%. При цьому, кількість банківських повідомлень зросла з 1179392 у 2022 р. до 1429594 у 2023 р. [5; 6]. Така тенденція пояснюється новими правилами фінансового моніторингу на період дії воєнного стану від НБУ, якими були встановлені спрощені механізми здійснення фінансового моніторингу, у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану. Так, Постановою Правління НБУ «Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану» № 60 від 23.03.2022 р. передбачається, що банки можуть не перевіряти фінансові операції за певних визначених умов [7]. Варто відмітити, що банки України не здійснюють заходів із перевірки джерел походження коштів, передбачених Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та нормативно-правовими актами НБУ, у разі

проведення фінансових операцій з унесення клієнтами коштів готівкою з метою їх зарахування на:

- рахунки Збройних Сил України для надання допомоги Збройним Силам України та спеціальний рахунок, відкритий Національним банком України для збору коштів на підтримку Збройних Сил України;

- поточний рахунок Міністерства соціальної політики України, відкритий в НБУ для благодійної допомоги та забезпечення підтримки найуразливіших категорій населення;

- рахунки банків України для придбання облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації»;

- поточний рахунок клієнта - фізичної особи в розмірі, який відповідає пороговій фінансовій операції, якщо такий клієнт не надав на вимогу банку відповідних документів або відомостей [8].

Також Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» № 2120-IX від 15.03.2022 р. [9] урегульовано, серед іншого, окремі питання здійснення фінансового моніторингу на період дії воєнного стану. Цим законом, зокрема, доповнено розділ X Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» змінами правил здійснення фінансового моніторингу банками під час внесення їх клієнтами-фізичними особами готівки на свої поточні рахунки [2].

Таким чином, в поле зору Держфінмоніторингу України попадають переважно ті операції, які є об'єктом обов'язкового фінансового моніторингу, а їх перелік чітко визначений законодавством. Таким чином, можна відмітити значну активність суб'єктів первинного моніторингу щодо подання повідомлень про сумнівні фінансові операції до органів Держфінмоніторингу України протягом аналізованого періоду, так і про високу ефективність суб'єктів первинного та державного фінансового моніторингу у запобіганні легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Kvasnytska R., Dotsenko I., Matviychuk L., Oliinyk L. Organization of Management of Moral Risks of Banking Activity in a Modern Business Environment. *Lecture Notes in Networks and Systems*, 2023. 487, pp. 243-249.

2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : закон : офіц. текст : за станом 01.01.2024р. – URL: <https://bit.ly/3FnpriBO> (дата звернення 15.03.2024)

3. Комісаров О.Г., Скрипка О.Ю., Собакарь А.О. Первинний фінансовий моніторинг у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму : монографія. Дніпропетровськ, 2015. 184 с.

4. Смагло О. В. Функціонування системи фінансового моніторингу в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 26. – URL: <https://bit.ly/3uHGehB> (дата звернення 12.03.2024)

5. Комплексна адміністративна звітність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за 2022 рік. – URL:

https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0/2023/KAZ_2_022.pdf (дата звернення 28.03.2024).

6. Комплексна адміністративна звітність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за 2023 рік. – URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0/2023/KAZ_2_023.pdf (дата звернення 28.03.2024).

7. Про особливості виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду з питань реалізації і моніторингу ефективності персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану : постанова : офіц. текст : за станом 29.07.2023. – URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0060500-22#Text> (дата звернення 15.03.2024)

8. Про здійснення установами фінансового моніторингу : положення : офіц. текст : за станом 02.01.2024р. – URL: <https://bit.ly/3Pg0z7a> (дата звернення 15.03.2024)

9. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : закон : офіц. текст : за станом 15.03.2022. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення 18.03.2024)